

Hein Vrolijk over kennisinfrastructuur agrofood

Prikkeling van buitenaf

Om de economische kracht van de agrofood te behouden, moet ook de kennisinfrastructuur op orde zijn. Daar zitten wel knelpunten; bijvoorbeeld de gerichtheid naar binnen. Dat alleen is al een goede reden dat iemand als Hein Vrolijk van de Rijksuniversiteit Groningen zich verdiept in de sector.

“Het veld van het groene onderwijs is een eigen wereldje waar iedereen elkaar kent. Vragen worden binnen het netwerk gesteld en ook beantwoord. Wij hebben er de rol gespeeld van buitenstaander. Je merkt ook dat ze ons zagen als buitenstaander.”

Aldus Hein Vrolijk, universitair docent en onderzoeker op de faculteit Economie en Bedrijfskunde van de Rijksuniversiteit Groningen. Met twee collega-onderzoekers, Dany Jacobs en Hendrik Snijders, deed hij vorig jaar in opdracht van LNV onderzoek naar de concurrentiekracht van zeven agrosectoren. Snijbloemen, bier, cacao, mosselen, aardappelen, varkens en veterinaire vaccins. Allemaal sectoren met een sterke exportpositie. Wat is er nodig om die positie te handhaven?

De publicatie met resultaten van het onderzoek, ‘De economische kracht van agrofood in Nederland’, werd op 2 juli 2007 aan minister Verburg aangeboden. En 29 januari presenteerde Hein Vrolijk nog wat extra bevindingen bij de Directie Kennis op het ministerie. Met speciale aandacht voor de kennisinfrastructuur en de mogelijke rol van het groene onderwijs.

“Waarom we uiteindelijk die kennisfocus hadden?”, vraagt Vrolijk tijdens een interview in Groningen. “Dat was niet zo beoogd, maar het zit besloten in de methodiek.” Hij doelt op de methode van Michael E. Porter, een Amerikaans wetenschapper die een analysemodel ontwierp voor het beoordelen van de concurrentiepositie van regio’s of landen. “De Porterbenadering kijkt heel

breed. Ook naar productiefactoren. En als je kijkt naar productiefactoren, dan is menselijk kapitaal een belangrijk element.” Zo kom je uit op kennis en onderwijs.

Ingesprongen

Vrolijk aarzelde om in te gaan op een interviewverzoek. En wel om precies de reden dat hij als relatieve buitenstaander niet voldoende van het groene onderwijs zou afweten om mensen daar te kunnen aanspreken. Maar een geconstateerd probleem is juist dat dit groene onderwijs zich teveel in zichzelf opsluit en te weinig de blik van buiten of naar buiten toelaat.

Een ander punt dat hem deed aarzelen, was dat in de studie functioneren van het (groene) onderwijs slechts een van de vele elementen was. En dat je, zegt Vrolijk, als het gaat om consequenties van de analyse voor de kennisinfrastructuur je snel toch op het terrein van bespiegelingen komt. Hoe zou het groene onderwijs kunnen reageren?

“Waarbij ik wel positiever ben over de perspectieven voor het groene onderwijs dan mijn collega’s. Het beeld is immers dat het in dit onderwijs puur om de primaire sector gaat. We hebben gezien dat die primaire sector minder belangrijk is. Er is juist groei van werkgelegenheid en opleidingsbehoefte in de schil die eromheen hangt. Veilingen, handel, dienstverlening, gespecialiseerde bloemenwinkels. Zoiets als bloemschikken bijvoorbeeld staat ongeveer aan het einde van de keten, ver van de primaire productie. Als je kijkt naar wat er feitelijk

gebeurt in het groene onderwijs kun je niet anders concluderen dan dat ze daar goed ingesprongen is.”

“Aan de andere kant ben ik het wel met hen eens dat de agrarische sector de neiging heeft om zich naar binnen te richten. Ook als het gaat om wetenschappelijke kennisontwikkeling wordt er weinig gekeken naar wat er buiten Wageningen gebeurt. Het is ook om die reden heel goed voor LNV dat er op gezette tijden een dergelijke studie van buiten uit wordt gedaan en dat ze zich niet al teveel afhankelijk van Wageningen UR opstellen. En andersom ook dat de WUR probeert om een beetje los te komen van LNV.”

De benodigde kennis voor de sector is immers niet puur agrarisch. Vrolijk noemt de energievoorziening in kassen. Je kunt hooguit zeggen dat de techniek er een agrarische toepassing krijgt.

“Dan is misschien een vertaling nodig. Dat kan in Wageningen. Maar ze moeten er niet proberen om het helemaal naar zich toe te trekken. Ze moeten allianties aangaan. Dat zou je ook rondom landbouw en zorg kunnen doen.” Of bijvoorbeeld rondom detailhandel, water, stedelijke ontwikkeling, klimaatverandering, genetica, kustbescherming, plattelandssociologie of design.

Nood

“Ik heb in mijn lezing ook gesproken over de twee gezichten van de landbouw. Aan de ene kant de reguliere landbouw, waar productie haast industrieel is en grootschalig. En aan de andere kant de multifunctionele landbouw, met juist nadruk op kleinschaligheid en dienstverlening. Vraag is daar niet: hoe krijg ik zoveel mogelijk oogst, maar wat wil de consument en hoe kan ik die vraag beantwoorden? Ik denk dat je beide werelden nodig hebt. Er zijn ook twee soorten consumenten.”

“Als je kijkt naar hoe de biologische landbouw zich ontwikkelt, dan kan

Hein Vrolijk

Dr. Hein Vrolijk is sinds ongeveer drie jaar universitair docent en onderzoeker op de Rijksuniversiteit Groningen, faculteit Economie en Bedrijfskunde en cluster Innovation Management & Strategy.

Hij is opgeleid op de Universiteit van Amsterdam en was werkzaam op de Universiteit Nijmegen (promotie) en TNO Apeldoorn. Bij TNO deed hij als sociaal-wetenschapper onderzoek naar beleidsmatige aspecten van technologie.

Het onderzoek naar de concurrentiekracht van de agrofoodsector, met collega's Jacobs en Snijder vond plaats tussen september 2006 tot juli 2007.

Het was een detailuitwerking van een eerder RuG-onderzoek naar de honderd Nederlandse productiegroepen met het grootste aandeel op de wereld-exportmarkt. De helft daarvan kwam in 2003 uit het agrofood-cluster.

deze een brugfunctie vervullen. Innovatie wordt altijd geboren uit nood. Kijk naar de varkenssector in Brabant. Die is sterk geworden uit noodzaak. In de biologische landbouw is het net zo. Daar zie je impulsen tot vernieuwing. Er worden oplossingen gezocht voor zaken die als problematisch worden ervaren.”

Kostscholen

In de presentatie bij de Directie Kennis is gesproken over punten en knelpunten. “Want,” zegt Vrolijk, “hoe goed het groene onderwijs het ook doet, er zijn zeker een aantal knelpunten. Sommige richtingen drogen gewoon op. Er is bijvoorbeeld heel weinig animo voor de primaire opleidingen. Misschien moet er dan wel een soort van kostscholen komen waar je die leerlingen kunt concentreren.”

“Ik had eigenlijk meer weerwoord verwacht”, zegt hij over de presentatie bij de Directie Kennis. “We hadden wat prikkelende stellingen ingebracht, zoals het idee van die kostscholen.”

Er zou volgens Vrolijk ook perspectief kunnen zitten in meer aandacht op groene scholen voor het ambachtelijke voedsel. “Waarom wordt er niet meer gekookt in het groene mbo? Je hebt er wel bloemschikken; de laatste stap voor de consumptie, maar niet het koken. En er is alle aandacht voor allerlei industriële gebruiksmogelijkheden van de aardappel, maar niet voor de culinaire aspecten van de aardappel. Of het bereiden van

streekproducten. Daar kun je tegenin brengen dat dit bij de horecasector ligt, maar in de multifunctionele landbouw krijgt de boer vaak ook een horecafunctie.”

“Nederland is altijd goed geweest in de bulk van exportproducten. En niets is zo makkelijk om deze weg te vervolgen. Het is logisch dat die trein blijft doordenderen. Maar wil je andere mogelijkheden ontwikkelen, dan moet je tegengas geven.”

“Bij voeding denk ik aan de kleine fabriekjes voor voedingsverwerking. Die zijn verdwenen; opgeslokt door de grote spelers. Nu met stijgende zuivelproductie verandert dit een beetje en je hebt ook boeren die weglopen bij de grote bedrijven. Maar dit soort nieuwe bedrijvigheid is wel nodig om goed in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen. De grote jongens blijven immers doen waar ze goed in zijn.”

Schil

De discussie naar aanleiding van de analyse en de mogelijke consequenties voor het groene onderwijs komt al snel op de concurrentiepositie van dat onderwijs en de plaats waar het onder zou moeten vallen: OCW of LNV. Juist omdat het groene onderwijs in het algemeen overplaatsing naar OCW als een bedreiging ziet, probeert ze zich te onderscheiden en afstand te houden.

Vrolijk bepleit een andere weg. “De enige manier waarop je dat doorbreekt,

is denk ik dat je investeert in samenwerking met het niet-groene onderwijs. Ik heb begrepen dat ze dat hier in de regio (Onderwijsgroep Noord met AOC Terra) ook doen. Er zou gedacht kunnen worden aan een groene kern en daaromheen als een soort schil allerlei tijdelijke allianties. Als je heel strak blijft vasthouden aan die begrenzing van sectoren, van groen en niet-groen, dan blijft die discussie spelen.”

“En ook zou je het monopolie van Wageringen UR moeten doorbreken. Voor alle partijen is het goed als ze niet aan elkaar vastzitten. Monopolies zijn nooit goed. Dat heeft de studie ook wel geleerd. Sterker is het als er twee of meer spelers zijn die met elkaar kunnen concurreren. Een gezonde wedijver.”

“Nogmaals: de kracht van de groene scholen is dat ze een andere leeromgeving heeft neergezet, een andere stijl. Kleinschaligheid, heel individueel en ook veel praktisch onderwijs. Een bijkomend voordeel is dan dat je met een ander ministerie te maken hebt. LNV kan een eigen insteek kiezen voor het onderwijs.”

“De waaier die het groene onderwijs is geworden, is gewoon heel goed, maar ze zouden het kunnen doortrekken naar alles wat van belang is voor het platteland. Het heeft ook met de waarden op het platteland te maken. En misschien moet LNV dan wel het ministerie van Platteland heten.” □